SCIENCE
PROBLEMS.UZ

ISSN 2181-1342

Actual problems of social and humanitarian sciences
Актуальные проблемы социальных и гуманитарных наук

Ijtimoiy-gumanitar fanlarning dolzarb muammolari

12-son (4-jild)
2024

ISSN: 2181-1342 (Online)
Sayt: https://scienceproblems.uz
DOI: 10.47390/SPR1342V4I12Y2024

SCIENCEPROBLEMS.UZ

IJTIMOIY-GUMANITAR FANLARNING DOLZARB MUAMMOLARI

№ 12 (4) - 2024

АКТУАЛЬНЫЕ ПРОБЛЕМЫ СОЦИАЛЬНО-ГУМАНИТАРНЫХ НАУК

ACTUAL PROBLEMS OF HUMANITIES AND SOCIAL SCIENCES

TOSHKENT-2024

BOSH MUHARRIR:

Isanova Feruza Tulqinovna

TAHRIR HAY'ATI:

07.00.00-TARIX FANLARI:

Yuldashev Anvar Ergashevich – tarix fanlari doktori, siyosiy fanlar nomzodi, professor, Oʻzbekiston Respublikasi Prezidenti huzuridagi Davlat boshqaruvi akademiyasi;

Mavlanov Uktam Maxmasabirovich – tarix fanlari doktori, professor, Oʻzbekiston Respublikasi Prezidenti huzuridagi Davlat boshqaruvi akademiyasi;

Xazratkulov Abror – tarix fanlari doktori, dotsent, Oʻzbekiston davlat jahon tillari universiteti.

Tursunov Ravshan Normuratovich – tarix fanlari doktori, Oʻzbekiston Milliy Universiteti;

Xolikulov Axmadjon Boymahammatovich – tarix fanlari doktori, Oʻzbekiston Milliy Universiteti;

Gabrielyan Sofya Ivanovna – tarix fanlari doktori, dotsent, Oʻzbekiston Milliy Universiteti.

Saidov Sarvar Atabullo oʻgʻli – katta ilmiy hodim, Imom Termiziy xalqaro ilmiy-tadqiqot markazi, ilmiy tadqiqotlar boʻlimi.

08.00.00-IQTISODIYOT FANLARI:

Karlibayeva Raya Xojabayevna – iqtisodiyot fanlari doktori, professor, Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti;

Nasirxodjayeva Dilafruz Sabitxanovna – iqtisodiyot fanlari doktori, professor, Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti;

Ostonokulov Azamat Abdukarimovich – iqtisodiyot fanlari doktori, professor, Toshkent moliya instituti;

Arabov Nurali Uralovich – iqtisodiyot fanlari doktori, professor, Samarqand davlat universiteti;

Xudoyqulov Sadirdin Karimovich – iqtisodiyot fanlari doktori, dotsent, Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti;

Azizov Sherzod Oʻktamovich – iqtisodiyot fanlari doktori, dotsent, Oʻzbekiston Respublikasi Bojxona instituti;

Xojayev Azizxon Saidaloxonovich – iqtisodiyot fanlari doktori, dotsent, Fargʻona politexnika instituti

Xolov Aktam Xatamovich – iqtisodiyot fanlari boʻyicha falsafa doktori (PhD), dotsent, Oʻzbekiston Respublikasi Prezidenti huzuridagi Davlat boshqaruvi akademiyasi;

Shadiyeva Dildora Xamidovna – iqtisodiyot fanlari boʻyicha falsafa doktori (PhD), dotsent v.b, Toshkent moliya instituti;

Shakarov Qulmat Ashirovich – iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent, Toshkent axborot texnologiyalari universiteti

09.00.00-FALSAFA FANLARI:

Hakimov Nazar Hakimovich – falsafa fanlari doktori, professor, Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti;

Yaxshilikov Joʻraboy – falsafa fanlari doktori, professor, Samarqand davlat universiteti;

Gʻaybullayev Otabek Muhammadiyevich – falsafa fanlari doktori, professor, Samarqand davlat chet tillar instituti;

Saidova Kamola Uskanbayevna – falsafa fanlari doktori, "Tashkent International University of Education" xalqaro universiteti;

Hoshimxonov Moʻmin – falsafa fanlari doktori, dotsent, Jizzax pedagogika instituti;

Oʻroqova Oysuluv Jamoliddinovna – falsafa fanlari doktori, dotsent, Andijon davlat tibbiyot instituti, Ijtimoiy-gumanitar fanlar kafedrasi mudiri;

Nosirxodjayeva Gulnora Abdukaxxarovna – falsafa fanlari nomzodi, dotsent, Toshkent davlat yuridik universiteti;

Turdiyev Bexruz Sobirovich – falsafa fanlari boʻyicha falsafa doktori (PhD), dotsent, Buxoro davlat universiteti.

10.00.00-FILOLOGIYA FANLARI:

Axmedov Oybek Saporbayevich – filologiya fanlari doktori, professor, Oʻzbekiston davlat jahon tillari universiteti;

Koʻchimov Shuxrat Norqizilovich – filologiya fanlari doktori, dotsent, Toshkent davlat yuridik universiteti;

Hasanov Shavkat Ahadovich – filologiya fanlari doktori, professor, Samarqand davlat universiteti;

Baxronova Dilrabo Keldiyorovna – filologiya fanlari doktori, professor, Oʻzbekiston davlat jahon tillari universiteti;

Mirsanov Gʻaybullo Qulmurodovich – filologiya fanlari doktori, professor, Samarqand davlat chet tillar instituti;

Salaxutdinova Musharraf Isamutdinovna – filologiya fanlari nomzodi, dotsent, Samarqand davlat universiteti;

Kuchkarov Raxman Urmanovich – filologiya fanlari nomzodi, dotsent v/b, Toshkent davlat yuridik universiteti;

Yunusov Mansur Abdullayevich – filologiya fanlari nomzodi, Oʻzbekiston Respublikasi Prezidenti huzuridagi Davlat boshqaruvi akademiyasi;

Saidov Ulugbek Aripovich – filologiya fanlari nomzodi, dotsent, Oʻzbekiston Respublikasi Prezidenti huzuridagi Davlat boshqaruvi akademiyasi.

12.00.00-YURIDIK FANLAR:

Axmedshayeva Mavlyuda Axatovna – yuridik fanlar doktori, professor, Toshkent davlat yuridik universiteti;

Muxitdinova Firyuza Abdurashidovna – yuridik fanlar doktori, professor, Toshkent davlat yuridik universiteti;

Esanova Zamira Normurotovna – yuridik fanlar doktori, professor, Oʻzbekiston Respublikasida xizmat koʻrsatgan yurist, Toshkent davlat yuridik universiteti;

Hamroqulov Bahodir Mamasharifovich – yuridik fanlar doktori, professor v.b., Jahon iqtisodiyoti va diplomatiya universiteti;

Zulfiqorov Sherzod Xurramovich – yuridik fanlar doktori, professor, Oʻzbekiston Respublikasi Jamoat xavfsizligi universiteti;

Xayitov Xushvaqt Saparbayevich – yuridik fanlar doktori, professor, Oʻzbekiston Respublikasi Prezidenti huzuridagi Davlat boshqaruvi akademiyasi;

Asadov Shavkat Gʻaybullayevich – yuridik fanlar doktori, dotsent, Oʻzbekiston Respublikasi Prezidenti huzuridagi Davlat boshqaruvi akademiyasi;

Ergashev Ikrom Abdurasulovich – yuridik fanlari doktori, professor, Toshkent davlat yuridik universiteti;

Utemuratov Maxmut Ajimuratovich – yuridik fanlar nomzodi, professor, Toshkent davlat yuridik universiteti;

Saydullayev Shaxzod Alixanovich – yuridik fanlar nomzodi, professor, Toshkent davlat yuridik universiteti;

Hakimov Komil Baxtiyarovich – yuridik fanlar doktori, dotsent, Toshkent davlat yuridik universiteti;

Yusupov Sardorbek Baxodirovich – yuridik fanlar doktori, dotsent, Toshkent davlat yuridik universiteti;

Amirov Zafar Aktamovich – yuridik fanlar boʻyicha falsafa doktori (PhD), Oʻzbekiston Respublikasi Sudyalar oliy kengashi huzuridagi Sudyalar oliy maktabi;

Joʻrayev Sherzod Yuldashevich – yuridik fanlar nomzodi, dotsent, Toshkent davlat yuridik universiteti;

Babadjanov Atabek Davronbekovich – yuridik fanlar nomzodi, dotsent, Toshkent davlat yuridik universiteti;

Rahmatov Elyor Jumaboyevich - yuridik fanlar nomzodi, Toshkent davlat yuridik universiteti;

13.00.00-PEDAGOGIKA FANLARI:

Xashimova Dildarxon Urinboyevna – pedagogika fanlari doktori, professor, Toshkent davlat yuridik universiteti;

Ibragimova Gulnora Xavazmatovna – pyedagogika fanlari doktori, professor, Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti;

Zakirova Feruza Maxmudovna – pedagogika fanlari doktori, Toshkent axborot texnologiyalari universiteti huzuridagi pedagogik kadrlarni qayta tayyorlash va ularning malakasini oshirish tarmoq markazi;

Kayumova Nasiba Ashurovna – pedagogika fanlari doktori, professor, Qarshi davlat universiteti;

Taylanova Shoxida Zayniyevna – pedagogika fanlari doktori, dotsent;

Jumaniyozova Muhayyo Tojiyevna – pedagogika fanlari doktori, dotsent, Oʻzbekiston davlat jahon tillari universiteti;

Ibraximov Sanjar Urunbayevich – pedagogika fanlari doktori, Iqtisodiyot va pedagogika universiteti;

Javliyeva Shaxnoza Baxodirovna – pedagogika fanlari boʻyicha falsafa doktori (PhD), Samarqand davlat universiteti;

Bobomurotova Latofat Elmurodovna - pedagogika fanlari boʻyicha falsafa doktori (PhD), Samarqand davlat universiteti.

19.00.00-PSIXOLOGIYA FANLARI:

Karimova Vasila Mamanosirovna – psixologiya fanlari doktori, professor, Nizomiy nomidagi Toshkent davlat pedagogika universiteti;

Hayitov Oybek Eshboyevich – Jismoniy tarbiya va sport boʻyicha mutaxassislarni qayta tayyorlash va malakasini oshirish instituti, psixologiya fanlari doktori, professor

Umarova Navbahor Shokirovna – psixologiya fanlari doktori, dotsent, Nizomiy nomidagi Toshkent davlat pedagogika universiteti, Amaliy psixologiyasi kafedrasi mudiri;

Atabayeva Nargis Batirovna – psixologiya fanlari doktori, dotsent, Nizomiy nomidagi Toshkent davlat pedagogika universiteti;

Shamshetova Anjim Karamaddinovna – psixologiya fanlari doktori, dotsent, Oʻzbekiston davlat jahon tillari universiteti;

Qodirov Obid Safarovich – psixologiya fanlari doktori (PhD), Samarkand viloyat IIB Tibbiyot boʻlimi psixologik xizmat boshligʻi.

22.00.00-SOTSIOLOGIYA FANLARI:

Latipova Nodira Muxtarjanovna – sotsiologiya fanlari doktori, professor, Oʻzbekiston milliy universiteti kafedra mudiri;

Seitov Azamat Poʻlatovich – sotsiologiya fanlari doktori, professor, Oʻzbekiston milliy universiteti;

Sodiqova Shohida Marxaboyevna – sotsiologiya fanlari doktori, professor, Oʻzbekiston xalqaro islom akademiyasi.

23.00.00-SIYOSIY FANLAR

Nazarov Nasriddin Ataqulovich –siyosiy fanlar doktori, falsafa fanlari doktori, professor, Toshkent arxitektura qurilish instituti;

Boʻtayev Usmonjon Xayrullayevich –siyosiy fanlar doktori, dotsent, Oʻzbekiston milliy universiteti kafedra mudiri.

OAK Roʻyxati

Mazkur jurnal Vazirlar Mahkamasi huzuridagi Oliy attestatsiya komissiyasi Rayosatining 2022-yil 30-noyabrdagi 327/5-son qarori bilan tarix, iqtisodiyot, falsafa, filologiya, yuridik va pedagogika fanlari boʻyicha ilmiy darajalar boʻyicha dissertatsiyalar asosiy natijalarini chop etish tavsiya etilgan ilmiy nashrlar roʻyxatiga kiritilgan.

Ijtimoiy-gumanitar fanlarning dolzarb muammolari" elektron jurnali 2020-yil 6-avgust kuni 1368-sonli guvohnoma bilan davlat roʻyxatiga olingan.

Muassis: "SCIENCEPROBLEMS TEAM" mas'uliyati cheklangan jamiyati

Tahririyat manzili:

100070. Toshkent shahri, Yakkasaroy tumani, Kichik Beshyogʻoch koʻchasi, 70/10-uy. Elektron manzil: scienceproblems.uz@gmail.com

Bogʻlanish uchun telefonlar:

(99) 602-09-84 (telegram).

IJTIMOIY-GUMANITAR FANLARNING
DOLZARB MUAMMOLARI
4-jild, 12-son (dekabr, 2024). -679 bet.

MUNDARIJA

07.00.00 – TARIX FANLARI

Turgʻunov Sherzod Abduvositovich
FARGʻONA VILOYATI SANOAT KORXONALARINING MODDIY-TEXNIK HOLATI VA ULARNING SANOAT ISHCHILARINING MEHNAT MUHOFAZASIDAGI AHAMIYATI HAQIDA AYRIM FIKR MULOHAZALAR (Fargʻona viloyatida 1950-1970-yillarda chop etilgan vaqtli matbuot nashrlarida e'lon qilingan maqolalar tahlili asosida) 13-19

Qalandarov Hamza Hamroqul oʻgʻli
SOVET HOKIMIYATINING OʻZBEKISTONDA YURITGAN ATEISTIK SIYOSATI VA XUDOSIZLAR JAMIYATI FAOLIYATI 20-23

Berdiyev Abduvali Abdugʻaniyevich
XVIII-XIX ASRLARDA XIVA XONLIGINING ERON VA ROSSIYA BILAN SIYOSIY VA IJTIMOIY ALOQALARI HAQIDA AYRIM MA'LUMOTLAR 24-32

Сойиб Раупов
КАМБАҒАЛЛИК ВА УНИ ҚИСҚАРТИРИШ МУАММОЛАРИ 33-42

Abdimoʻminov Oybek Bektemirovich
MARKAZIY OSIYO MINTAQASIGA ILMIY QARASHLAR VA KONSEPTUAL MASALALARNING AYRIM JIHATLARI 43-48

Toshpulatov Nurbek Boboqul oʻgʻli
XIX ASR OXIRI – XX ASR BOSHLARIDA SAMARQAND VILOYATI BOZORLARI VA KARVONSAROYLARI TARIXI 49-53

Temirova Munira
ESKI TERMIZ SIMOBKOʻZACHALARI HAQIDA AYRIM MULOHAZALAR 54-58

Sattorova Shahlo
SHAYBONIYLAR DAVRIDA JOʻYBOR XOʻJALARINING BUNYODKORLIK FAOLIYATI 59-63

08.00.00 – IQTISODIYOT FANLARI

Yazdonova Saxiba Kurbanovna
KIBERMAKON: TA'LIM, TARBIYA VA IQTISODIY TA'SIR TENDENSIYALARI 64-72

Таниев Аҳмаджон Бахромович
ТУРИЗМ, ГЛОБАЛЛАШУВ ВА САВДО: УЛАРНИНГ АТРОФ-МУҲИТГА ТАЪСИРИ 73-82

Ходжаниязов Элбек Сардорович
ХОРАЗМ ВИЛОЯТИДА ТУРИЗМ ТРАНСПОРТИ ХИЗМАТЛАРИНИ РИВОЖЛАНТИРИШ ОМИЛЛАРИ ТАҲЛИЛИ 83-93

Raximov Baxromjon Ibroximovich, Ibrohimova Maqsuda Muhammadjon qizi
OʻZBEK SANOATINING INNOVATSION TARAQQIYOTI VA IQTISODIY OʻSISHDAGI ROLI 94-99

Ahmedov Adham Djalolovich
AHOLI BANDLIGINI TA'MINLASHDA FUQAROLARNING OʻZINI OʻZI BOSHQARISH ORGANLARI FAOLIYATINI SAMARALI TASHKIL ETISH 100-105

Ablazov Nurillo Xusanboyevich
QURILISH KORXONALARI DEBITORLIK VA KREDITORLIK QARZLARINI HISOBINI TAKOMILLASHTIRISH 106-112

Абдурахманов Мухторали
ҲУДУДИЙ КЛАСТЕРНИ ШАКЛЛАНТИРИШ БОСҚИЧЛАРНИ РИВОЖЛАНТИРИШ ЙЎНАЛИШЛАРИ 113-116

Poshokulova Mohigul
BILIMLAR IQTISODIYOTINING ZAMONAVIY SHAKLLARI MAKTABGACHA VA MAKTAB TA'LIM TIZIMIDA 117-122

Toxirov Akbarxon Toirxon o'g'li
INNOVATSION TEXNOLOGIYALARNI QO'LLASH ORQALI KORXONANING IQTISODIY XAVFSIZLIGINI TA'MINLASH: YANGI IMKONIYATLAR VA TAHDIDLAR 123-131

Sayfutdinova Nigina Furkatovna
O'ZBEKISTONDA INNOVATSIYALARNI RIVOJLANTIRISH ASOSIY AHAMIYATLARI 132-135

09.00.00 – FALSAFA FANLARI

Shakarov Oybek Xudoyberdi o'g'li
O'ZBEK XALQI ETOSFERASIDA KORRUPSION MUNOSABATLAR PAYDO BO'LISH SABABLARINING FALSAFIY TAHLILI 136-139

Жўрамуродов Нодир Ғайбуллаевич
ЖАДИДЛАР ФАЛСАФАСИДА МИЛЛИЙ ҒОЯ, МИЛЛИЙ ЎЗЛИК ВА МИЛЛИЙ ҚАРАШЛАРНИНГ ШАКЛЛАНИШИ 140-144

Sayidova Muhabbat G'afforovna
GLOBAL AXBOROTLASHUV TENDENSIYALARINING MILLIY VA MA'NAVIY QADRIYATLARGA TA'SIRI 145-149

Kuraxmedov Azamat Erkinovich
SAMARQAND JADIDCHILARINING TURKISTON MA'RIFATPARVARLIK FALSAFASI RIVOJIDA TUTGAN O'RNI 150-153

Umarova Feruza Rozibayevna
O'ZBEK XALQI MA'NAVIY MADANIYATI RIVOJLANISHINING ASOSIY XUSUSIYATLARI 154-156

Samijonov Azizbek Ismoiljon o'g'li
KIBERXAVFSIZLIKNI TA'MINLASHNING FALSAFIY-KONSEPTUAL TAHLILI 157-161

Begbudieva Parvina Shoxruxovna
THE CONTRIBUTION OF MAHMUDHODJA BEHBUDI TO THE FORMATION AND DEVELOPMENT OF EDUCATION SYSTEM OF TURKESTAN 162-166

Aytbayev Mansurbek Yusupovich
MAHMUD AZ-ZAMAXSHARIY AQL-ZAKOVAT TO'G'RISIDA 167-173

Muslimov Sherzod Akbarovich
ZAHIRIDDIN MUHAMMAD BOBUR MA'NAVIY MEROSI: JAMIYAT, SIYOSAT VA SHE'RIYAT 174-178

Jantayev Maqsud Ibragimovich
MUHAMMAD AL-XORAZMIY: MATEMATIKADAN FALSAFAGACHA BO'LGAN ILMIY IZLANISHLAR 179-184

Norova Malika Fayzulloyevna
TASAVVUF TA'LIMOTI VA UNING SAYFIDDIN BOXARZIY DUNYOQARASHIGA TA'SIRI 185-191

Gulova Anorgul Axtamovna
O‘ZBEKISTONDA ALISHER NAVOIY ASARLARIGA BO‘LGAN MUNOSABAT 192-196

Absattorov Baxtiyor Mamarasulovich, Karimova Gulchehra Abdukarimovna
BURCH VA MAS’ULIYAT TUSHUNCHALARINING TARIXIY-NAZARIY, AN’ANAVIY VA ZAMONAVIY TALQINI 197-205

Berdikulov Chingiz Dusmuradovich
IJTIMOIY MULOQOT-SHAXS INTELLEKTUAL MADANIYATINING SHAKLLANISH OMILI 206-211

Mamarasulov Baxriddin Shakasimovich
MILLIY-MA’NAVIY YUKSALISH – MAMLAKATIMIZ MA’NAVIY TARBIYA TIZIMINING YANGI STRATEGIYASI SIFATIDA 212-216

Nurmatov Kamaridin Shamsiyevich
JAMIYAT TARAQQIYOTIDA ADOLAT TUSHUNCHASINING O‘RNI 217-221

Bekpo‘latov Ulug‘bek Rahmatulla o‘g‘li
JAMIYAT TARAQQIYOTIDA SIMMETRIYA VA ASIMMETRIYA BIRLIGINI TA’MINLASHNING DIALEKTIK TAHLILI 222-228

10.00.00 – FILOLOGIYA FANLARI

Бердиева Мукаррама Анваровна, Чернова Наталья Васильевна
СТРАТЕГИИ ЛИНГВОМЕТОДИЧЕСКОГО ПОДХОДА ДЛЯ ФОРМИРОВАНИЯ ФРАЗЕОЛОГИЧЕСКОЙ КОМПЕТЕНЦИИ 229-234

Жамаҳматов Кароматдин Айнилло ўғли
БУРҲОНИДДИН ТЕРМИЗИЙ АСАРЛАРИНИНГ САЛЖУҚИЙЛАР ДАВРИДА ЯРАТИЛГАН ТАСАВВУФИЙ МАНБАЛАРГА ТАЪСИРИ 235-243

Temirova Aziza Muzaffarovna, Uralova Oysuluv Poyan qizi
ZAMONAVIY TILSHUNOSLIKDA “KO‘K” SIFAT BELGISINING SEMANTIK XUSUSIYATLARINING TADQIQI 244-247

Mansurova Mohinur Akmal qizi
HAJVIY TAFAKKUR TABIATI – SATIRA VA YUMOR TUSHUNCHASI 248-252

Яркулова Фотима Усмановна, Исломова Марьям
ИМЕННОЕ ПРЕДЛОЖЕНИЕ В ПОВЕСТЯХ И.С.ТУРГЕНОВА 253-257

Murodova Muqadas Ikromovna
XX ASR INGLIZ VA O‘ZBEK ADABIYOTIDA YARATILGAN SATIRIK ASARLAR TADQIQI 258-263

Ruzmatova Gulnara Kulmamatovna
O‘ZBEK ADABIYOTIDA LATIFA JANRI TARAQQIYOTI VA TAHLILI 264-268

Davronov Shexroz Abrorovich
OG‘ZAKI TARJIMA VA UNDA KOMPRESSIYANING ROLI 269-273

Begmatov Azizbek Tursunbayevich
INGLIZ VA O‘ZBEK TILLARIDAGI ONOMASTIK BIRLIKLAR TADQIQI 274-280

Ibragimova Moxiraxon Anvarovna
NUTQIY AKTLAR TASNIFI 281-285

Расулова Истода Абдулатифовна
К ПРОБЛЕМЕ ДЕФИНИЦИИ ЯЗЫКОВЫХ УНИВЕРСАЛИЙ: ИССЛЕДОВАНИЕ ИНВАРИАНТНЫХ СВОЙСТВ В КОНТЕКСТЕ ЯЗЫКОВОЙ ВАРИАТИВНОСТИ 286-293

Obidova Go'zalxon Ma'rufjon qizi
O'ZBEK TILIDA OMAD VA OMADSIZLIKNI NOMLOVCHI LEKSIK VA FRAZEOLOGIK BIRLIKLAR 294-299

Furkatova Maxliyo To'lqin qizi
O'ZBEK VA INGLIZ TILLARIDAGI SHAXS-SON KATEGORIYASI 300-309

Baxramov Xabibillo Sadikovich
INGLIZ TILIDA "POISON-ZAHAR" KONSEPTINING SEMANTIK XUSUSIYATLARI 310-315

Тухтаев Сирожиддин Тошпўлатович
ПАРЕМИОЛОГИЯДА САХИЙЛИК КОНЦЕПТИНИНГ ЎРГАНИЛИШИ 316-323

Qiyomov Shohabbosxon Sharofiddin o'g'li
XATTOTLIK SAN'ATINING BUGUNGI KUNDAGI AHAMIYATI 324-327

Sobirjonova Muxlisa Sobirjonovna
YOLG'IZLIK FENOMENINING PSIXOLOGIK, IJTIMOIY VA EKZISTENSIAL ASPEKTLARI 328-331

Qayumova Mohinur Murodullayevna
LEXICAL-SEMANTIC FEATURES OF THE CONCEPT «STEP» IN THE ENGLISH LANGUAGE 332-337

Sayipova Dilafruz Rahimovna
O'ZBEK NASRI TARAQQIYOTIDA "BOBURNOMA"NING AHAMIYATI 338-342

Diyarov Akmal To'lqin o'g'li
INGLIZ TILIDAGI BOG'DORCHILIK TERMINLARINING GENETIK-ETIMOLOGIK TAVSIFI 343-348

Атаназарова Шохида Бахрамовна
РЕКЛАМАДА ИЛЛОКУЦИЯ ВА ПЕРЛОКУЦИЯНИНГ АМАЛГА ОШИШИДА БИЛБОРДЛАРНИ АҲАМИЯТИ (РЕКЛАМА БАННЕРЛАРИ МИСОЛИДА) 349-353

Mamadqulova Kamila Abduxoliqovna
ANCIENT EGYPTIAN LITERATURE: THE OLD, MIDDLE AND NEW KINGDOMS 354-364

Alimova Dilrabo
SHARQ ADABIYOTIDA QASIDANING TARIXIY TAKOMILI 365-373

Abduqaxxorova Nargiza Rustamovna
RUS VA O'ZBEK TILLARIDAGI TOPISHMOQLARNING LINGVOKULTUROLOGIK TADQIQI 374-379

Курбонова Нодира Розиковна, Пулатова Сабина Шарифовна
ЛИТЕРАТУРНЫЙ АНАЛИЗ ТЕМЫ УТРАЧЕННОЙ РОДИНЫ В РОМАНЕ ВЛАДИМИРА НАБОКОВА «МАШЕНЬКА» 380-390

Khamidov Tohirjon Olmos ogli
ANALYSIS OF TYPES OF ENGLISH PHRASAL VERBS ACCORDING TO THE STRUCTURE 391-396

Umurzakova Kommuna Xursanovna
O'ZBEKISTON IJTIMOIY TARMOQLARIDA YOSHLAR NUTQIDAGI O'ZGARISHNING TA'LIM JARAYONIGA TA'SIRI 397-402

Habibullayeva Shoira Shukurillayevna
ONA TILI DARSIDA GAP BO'LAKLARI VA ULARNI TAHLIL QILISH METODIKASI 403-406

12.00.00 – YURIDIK FANLAR

Imomov Nurillo Fayzullayevich
TA'MINLOVCHI TO'LOV – MAJBURIYATLARNI TA'MINLASHNING YANGI USULI SIFATIDA 407-414

Салаев Нодирбек Сапарбаевич
ЖИНОЯТ ҲУҚУҚИДА ДЕКРИМИНАЛИЗАЦИЯ: МОҲИЯТИ, ТУРЛАРИ ВА АҲАМИЯТИ ХУСУСИДА АЙРИМ МУЛОҲАЗАЛАР 415-431

Ходжиев Юнус Мухитдинович
МУЛК ҲУҚУҚИ БЕКОР БЎЛИШИНИНГ ШАХС ИХТИЁРИГА БОҒЛИҚ БЎЛМАГАН АСОСЛАРИНИ ФУҚАРОЛИК-ҲУҚУҚИЙ ТАРТИБГА СОЛИШ 432-436

Сайдивалиева Хуршида
БОЛАЛАРНИ ОИЛАГА ТАРБИЯГА БЕРИШ ЮЗАСИДАН ВУЖУДГА КЕЛУВЧИ МУНОСАБАТЛАРНИ КЕЛИШУВЛАР АСОСИДА ТАРТИБГА СОЛИШ МАСАЛАЛАРИ 437-445

Miqumov Bobur
THE LEGAL NATURE OF E-COMMERCE IN THE REPUBLIC OF UZBEKISTAN 446-451

Raimova Nargiza Doroyevna, To'ychiyeva Bahora Otabekovna
PREVENTING FALSE AND MANIPULATIVE ADVERTISING IN SOCIAL NETWORKS 452-459

Чориева Хуршидабону Хуррам қизи
ЎЗБЕКИСТОН РЕСПУБЛИКАСИДА ВАСИЙЛИК ВА ҲОМИЙЛИК ОРГАНЛАРИНИНГ ҲУҚУҚЛАРИ ВА МАЖБУРИЯТЛАРИНИ ТАКОМИЛЛАШТИРИШ ИСТИҚБОЛЛАРИ 460-468

Toshkanov Nurbek Bahriddinovich
UNDIRUVNI INTELLEKTUAL MULK OBYEKTLARIGA BO'LGAN HUQUQLARGA QARATISHNING AYRIM FUQAROLIK-HUQUQIY MASALALARI 469-478

Kubaeva Ismigul Farxod qizi
CHALLENGES OF BLOCKCHAIN TO LAW AND STATE 479-484

Юсупов Ўктамбой Абсаматович
ДАВЛАТ ХАРИДЛАРИ СОҲАСИДАГИ КОРРУПЦИЯВИЙ ҲУҚУҚБУЗАРЛИККА ҚАРШИ КУРАШДА ФУҚАРОЛИК-ҲУҚУҚИЙ УСУЛЛАРДАН ФОЙДАЛАНИШ ИСТИҚБОЛЛАРИ 485-491

Баходирова Сабина Улугбек кизи
РОЛЬ ЭКСПЕРТИЗЫ ПРИ КВАЛИФИКАЦИИ УМЫШЛЕННОГО ТЯЖКОГО ТЕЛЕСНОГО ПОВРЕЖДЕНИЯ 492-503

Эгамбердиев Ферузбек Аскаржон угли
НЕКОТОРЫЕ ВОПРОСЫ ИСПОЛЬЗОВАНИЯ ИНСТИТУТА ХОДАТАЙСТВ КАК СПОСОБ ЗАЩИТЫ ПРАВ УЧАСТНИКОВ НА ДОСУДЕБНОМ ЭТАПЕ УГОЛОВНОГО ПРОЦЕССА РЕСПУБЛИКИ УЗБЕКИСТАН 504-508

Ibrohimov Behzodbek Bahromjon o'g'li
O'ZBEKISTONDA MOLIYAVIY HUQUQIY MUNOSABATLAR ASOSI VA AHAMIYATI 509-520

To'ychiyeva Bahora Otabekovna, Raimova Nargiza Doroyevna
PREVENTING FALSE AND MANIPULATIVE ADVERTISING IN SOCIAL NETWORKS 521-528

13.00.00 – PEDAGOGIKA FANLARI

Ibraximov Sanjar Urunbayevich
SPORT MASHG‘ULOT JARAYONINI TASHKIL ETISHNING ZAMONAVIY YO‘LLARI VA TAMOYILLARI 529-539

Urazkulova Anna Vitalyevna
OLIY TA’LIMDA RUS TILI FANINI O‘QITISHDA MUSTAQIL TA’LIMNING TOPSHIRIQLARINI ILMIY-PEDAGOGIK AHAMIYATI 540-545

Қаршиева Дилбар Эшпулатовна
ПЕДАГОГИК КОМПЕТЕНЦИЯЛАРНИ ШАКЛЛАНИШИДА МАЛАКАВИЙ АМАЛИЁТНИНГ ЎРНИ 546-550

Ajiyeva Muxabbat Baxtibayevna
KIMYO FANI BO‘YICHA MASHG‘ULOTLARNI FANLARARO INTEGRATSIYA ASOSIDA TASHKIL ETISH 551-555

Fayzullayeva Gulchexra Sharipboyevna
O‘QITUVCHILARNI KASBIY RIVOJLANTIRISHDA QIYOSIY TAHLIL: JARAYON VA FAOLIYATLI YONDASHUV 556-564

Radjabova Gulnoza Giyosiddinovna
SHIFTING THE FOCUS OF CORPUS LINGUISTICS FROM RESEARCH TO CLASSROOM PRACTICE 565-570

Акрамова Умеда Салиевна
ИННОВАЦИОННЫЕ МЕТОДЫ ПРЕПОДАВАНИЯ РУССКОГО ЯЗЫКА С ИСПОЛЬЗОВАНИЕМ ИКТ ДЛЯ УЧАЩИХСЯ С НЕРУССКИМ ЯЗЫКОВЫМ ФОНОМ 571-582

Abdusattarova Zaynab Abdujalil qizi
MATEMATIKA FANINI LOYIHAVIY TA’LIM TEXNOLOGIYASI ORQALI O‘QITISH ASOSIDA BOSHLANG‘ICH SINF O‘QUVCHILARIDA XXI ASR KO‘NIKMALARINI RIVOJLANTIRISHNING AHAMIYATI 583-590

Boboqulov Chori Urolovich
SHAXMAT O‘YINI ORQALI BOSHLANG‘ICH SINF O‘QUVCHILARIDA FIKRLASH QOBILIYATINI RIVOJLANTIRISH MEXANIZMLARI 591-595

To‘xtayev Hasan Toshpo‘latovich
ZAMONAVIY MAKTAB O‘QUVCHILARINI MA’NAVIY-AXLOQIY TARBIYALASHDA KOGNITIV-PSIXOLOGIK TO‘SIQLARNING TA’SIRI 596-599

Yaqubov Fazliddin Muxitdinovich
JISMONIY TARBIYA VA SPORT MUTAXASSISLARI KASBIY KOMPETENTLIGINI RIVOJLANTIRISHNING MEXANIZMLARINI TAKOMILLASHTIRISH 600-607

Rahimova Dilshoda Baxriddinovna, Turatosheva Sadoqat Raxmatullayevna
OLIY TA’LIM MUASSASALARIDA TA’LIM SIFATINI OSHIRISH (SOTSIOLOGIK TAHLIL) 608-615

Мадаминова Наргизахон Жахонгир қизи
МАКТАБГАЧА ЁШДАГИ БОЛАЛАРГА МОСЛАШТИРИЛГАН ВИРТУАЛ ЎҚИТИШ УСУЛЛАРИ 616-619

Qodirov Xasanboy Oribjonovich
RAQAMLASHTIRISH SHAROITIDA TEXNIKA OLIY TA’LIM SOHASI MUTAXASSISLARDA KASBIY-IJODIY SIFATLARNI RIVOJLANTIRISH MEXANIZMLARI 620-526

Aliyeva Iroda Otabek qizi
MAKTABGACHA TA’LIMGA XORIJ TAJRIBASINI QO‘LLASH BO‘YICHA MAVJUD TA’LIM TALABLARINING TASNIFI YUZASIDAN TAHLILLAR 627-631

Ro‘zimurodov Ilyos Azamat o‘g‘li
O‘RTA ASRLAR MARKAZIY OSIYO MUTAFAKKIRLARINING CHOLG‘USHUNOSLIKKA OID NAZARIYALARI: ABU NASR FOROBIYNING MUSIQIY TADQIQOTLARI 632-636

Yaxshiboyeva Shahnoza Bahodir qizi
JAHON AXBOROT RESURSLARI ORQALI TALABALARNING TADQIQOTCHILIK KOMPETENTLIGINI RIVOJLANTIRISHNING PEDAGOGIK VA PSIXOLOGIK ASOSLARI 637-642

Салиев Улугбек, Салиева Нигора
ОБЩЕНИЕ МЕДИЦИНСКОГО РАБОТНИКА: РОЛЬ И ЗНАЧЕНИЕ В ПРАКТИКЕ 643-648

Маматкулова Угилжон Эшмирза кизи, Абдуллаева Дилбар Алимбаевна
МЕТОДИЧЕСКАЯ ИНФОРМАЦИОННАЯ ПЛАТФОРМА ДЛЯ БУДУЩИХ УЧИТЕЛЕЙ ИНОСТРАННОГО ЯЗЫКА, ИЗУЧАЮЩИХ АНГЛИЙСКИЙ ЯЗЫК, И ПУТИ ЕЕ РЕАЛИЗАЦИИ 649-655

Муминова Офтобхон Каримовна
ИСТОРИЯ ЛАТИНСКОГО ЯЗЫКА В МЕДИЦИНЕ: ОТ АНТИЧНОСТИ ДО СОВРЕМЕННЫХ ТЕРМИНОВ 656-661

Ахмедова Уктамхон
РОЛЬ ИННОВАЦИОННЫХ ТЕХНОЛОГИЙ В ПОВЫШЕНИИ ЭФФЕКТИВНОСТИ ЗАНЯТИЙ РУССКОГО ЯЗЫКА В МЕДИЦИНСКОМ ВУЗЕ 662-667

Sattarova Markhabo Raxmonkulovna
TA’LIMDA RAQAMLI TEXNOLOGIYALARNI QO‘LLASH 668-672

Nuriddinova Robiya Bekjonaliyevna
MAKTABGACHA VA BOSHLANG‘ICH TA’LIMDA MATEMATIKA MASHG‘ULOTLARINING UZVIYLIGINI TA’MINLASH YO‘NALISHLARI 673-678

SCIENCE PROBLEMS.UZ

Ijtimoiy-gumanitar fanlarning dolzarb muammolari
Actual Problems of Humanities and Social Sciences
Volume 4 | Issue 12 | 2024
ISSN Online: 2181-1342

Received: 30 November 2024
Accepted: 5 December 2024
Published: 15 December 2024

Article / Original Paper

SOME CONSIDERATIONS ABOUT THE OLD TERMIZ MERCURY VESSELS

Temirova Munira Amirkulovna,
Doctoral student of Termiz State University
E-mail: munira.temirova.90@mail.ru

Abstract. Mercury jars are one of the most common finds in medieval archaeology in Central Asia. There are numerous centers in Central Asia where mercury jars were discovered and produced. The article discusses mercury jars found at the site of Old Termez.

Keywords: Central Asia, Old Termez, spheroconical or ovoid shape, V.A. Shishkin, V.D. Zhukov.

ESKI TERMIZ SIMOBKOʻZACHALARI HAQIDA AYRIM MULOHAZALAR

Temirova Munira Amirkulovna,
Termiz davlat universiteti tayanch doktoranti

Annotatsiya. Oʻrta Osiyoning oʻrta asrlar davri arxeologiyasining keng tarqalgan topilmalaridan biri simobkoʻzachalar hisoblanadi. Oʻrta Osiyoda simobkoʻzachalar topilgan va ishlab chiqarilgan markazlar koʻp sonlidir. Maqolada Eski Termiz yodgorligidan topilgan simobkoʻzachalar haqida soʻz yuritiladi.

Kalit soʻzlar: Oʻrta Osiyo, Eski Termiz, sferokonik yoki tuxumsimon shaklli, V.A.Shishkin, V.D.Jukov.

DOI: https://doi.org/10.47390/SPR1342V4I12Y2024N07

Kirish. Simobkoʻzacha – sopoldan ishlangan, qalin, mustahkam, koʻp funksiyali, asosan sferokonik yoki tuxumsimon shaklli, kichik gardish, tor tomoqli idishlar hisoblanadi.

Simobkoʻzacha atamasi, asosan, Oʻrta Osiyo hududi boʻylab keng foydalanib kelinmoqda. Umuman olganda, bu turdagi topilmalar oʻnga yaqin nomlar bilan atalib kelinadi. Masalan, Sferokonuslar, granata (bomba), kumush suvli idish, pivo uchun qovoq, sirlanmagan idish, konik tagdonli sopol idish, sferokonik shaklli sirli idish, lampa(chiroq).[7; B. 36]

Ular orasida "sferakonus" atamasi idishning shakliga nisbatan ishlatilgani uchun koʻproq qoʻllanilishi kuzatiladi [9; Б. 344-355].

Adabiyotlar tahlili va metodologiyasi. Moddiy va yozma manbalarning guvohlik berishicha, Oʻrta Osiyoning 50 dan ortiq tarixiy — madaniy oʻlkalaridan simobkoʻzachalar topilgan [14; 17; C.10]. Ularning barchasidan simobkoʻzachalar ishlab chiqariladigan ustaxonalar qoldiqlari aniqlanmagan. Simobkoʻzachalar ishlab chiqarish markazlaridan biri Eski Termizda aniqlangan [1; P. 249-264].

Eski Termiz – Surxondaryo viloyatining Termiz tumanida joylashgan, antik va oʻrta asrlarga oid arxeologiya yodgorligi hisoblanadi. [18; Б. 3].

Eski Termiz hududida XX asrning 30-yillaridan boshlab arxeologik tadqiqotlar koʻlami kengayib, koʻplab turdagi topilmalar topilgan. [15; C. 133-163, 20; C.123-154].

Eski Termiz moddiy manba-topilmalar orasida kulolchilik buyumlari salmoqli oʻrinni tashkil etadi. Kulolchilik buyumlari yodgorlik aholisi ijtimoiy-iqtisodiy rivoji darajasini, hunarmandchiligi va madaniy aloqalarini koʻrsatuvchi muhim topilmalar hisoblanadi.

Eski Termiz kulolchilik buyumlari tipologiyasi, kulolchilik ishlab chiqarishi, ularning tarkibi, yasalish texnologiyasi boʻyicha bir qator milliy va xalqaro tadqiqotlar yaratilgan [19; Б.149-162; 4;].

Hozirda Termiz arxeologiya muzeyi va Termiz davlat muzey-qoʻriqxonasi koʻrgazmalar zali va fondida Surxondaryo hududining oʻrta asrlariga oid yodgorliklardan topilgan 350 dan ortiq bu turdagi sferokonik idishlar – arxeologik butun va singan parchalar holatda saqlanmoqda. Topilmalarning katta qismi Eski Termizdan topilgan. Mazkur yodgorlikdan aniqlangan namunalar (garchi, qazishmalar 30-yillardan boshlab olib borilgan boʻlsada, fondda saqlanayotgan eng birinchi topilmalar) 1940-yildan, toki bugungi kungacha turli yillarda, bir qator arxeologlar tomonidan olib borilgan tadqiqotlar natijasida qazib olingan.

1940-yillarda TAKE (Termiz arxeologik kompleks ekspeditsiyasi) Eski Termiz hududidagi qazuv ishlari mobaynida koʻplab simobkoʻzachalarni topdi. Jumladan, 1940, 1942-1943-yillardagi qazishmalar davomida M.Ye.Masson, V.A.Shishkin, V.D.Jukov kabi arxeologlar tomonidan Eski Termiz hududidan 100 dan ortiq simobkoʻzachalar topilgan.

V.A.Shishkin Eski Termizning butun janubi-sharqiy qismini kulolchilik ustaxonalari egallaganligini, ularda asosan, nihoyatda keng tarqalgan sferokonuslar ishlab chiqarilganligi ta’kidlaydi [20; C. 144]. Qazishmaning keng maydoni — shurf, idishlar boʻlaklari bilan qoplangan boʻlgan. Sferokonus idishlarga qoʻshimcha ravishda, ushbu qismda deformatsiyalangan va boshqa turdagi nuqsonli idishlar: koʻzalar, plitalar va boshqa mahsulotlar topilgan. Muallifning fikricha, bu idishlar ham, simobkoʻzachalar tayyorlangan loydan yasalgan va ular bilan bir xil olov haroratida pishirilgan [20; C. 145].

Bu borada M.Ye.Massonning fikrlari quyidagicha, Eski Termiz yodgorligining eng koʻzga koʻringan jihati bu gʻayrioddiy simobkoʻzacha yoki sferokonus deb ataladigan buyumning parchalarini moʻl-koʻlchiligidadir. Oʻtgan asrdan beri ularning yondiruvchi snaryadlar sifatida maqsadi haqidagi gipoteza saqlanib qoldi. [16; C. 100].

Bu turdagi idishlar, ayniqsa, II hududning janubi-sharqiy qismida koʻp toʻplangan. Ularning soni va son-sanoqsiz ishlab chiqarishdagi nuqsonlilari, nafaqat, bu idishlarning gʻayrioddiy xilma-xilligi va bezaklari bilan tanishish, balki, ular faqat mahalliy iste’molni qondirish uchun ishlab chiqarilmaganligini koʻrsatish imkonini beradi, balki ba’zilari kimyo sanoatida (ehtimol parfyumeriya) mahsulotlari eksport qilish uchun ham ishlatilgan. [16; Б.100].

Eski Termiz hududida 1980-yil TAKEning navbatdagi tadqiqotlari boshlanadi. Sh.Pidayev va bir qator olimlar 1980-1982 yillar rabodning sharqiy qismidan, 1983-yilda rabod Kn-5 qazishmaning 1-va 2-hududlaridan, 1987-yil Eski Termiz rabod, KA-2, KA-9 qazishmalarning 4-kvadratidan, 1988 va 1989-yilda rabod, shurf, 12-kvadratdan yana koʻplab simobkoʻzachalar topilgan.[Termiz arxeologiya muzeyi fondi].

Mustaqillikka erishganimizdan soʻng, barcha sohalarda boʻlgani singari, arxeologiyada ham rivojlanish yaqqol koʻzga tashlandi. Bir nechta xorijiy davlatlar bilan qoʻshma arxeologik-ekspeditsiyalar tashkil etildi. Oʻzbek-Yapon, Oʻzbek-Chex, Oʻzbek-Fransuz, Oʻzbek-Ispan shular

jumlasidandir. Xorij olimlari oʻzbek tadqiqotchilar bilan Oʻzbekiston hududidagi bir qator yodgorliklarda qazishma ishlarini olib borib, koʻplab yangi yodgorliklar, nodir va noyob topilmalarni aniqlashga muvaffaq boʻlindi.

Eski Termizda ham xalqaro arxeologik ekspeditsiyalar faoliyat olib bordi. Bu yerda 90-yillarda ham qazishma ishlari olib borildi va 1993-yilda KA-9 qazishma maydonidan va 1998-yilda esa, rabodning sharqiy qismidan, yangi qatlamdan simobkoʻzachalar topishga muvaffaq boʻlingan.

Oʻzbekiston-Ispaniya xalqaro arxeologik ekspeditsiya Eski Termizda 2006-yildan 2012-yilgacha boʻlgan davrda, arxeologik tadqiqotning birinchi bosqichini, soʻng, qoʻshma-ekspeditsiya 2018-yilda Oʻzbekiston-Ispaniya IPAEB jamoasi (Baqtriyaga xalqaro koʻp tarmoqli arxeologik ekspeditsiya) yangi tuzilmalarni qayta tikladi va kulolchilik ishlab chiqarish bilan bogʻliq keying tadqiqotlarini qayta boshladi.[4; P.1-11] Mazkur tadqiqotlar davomida, jumladan, Eski Termizda koʻp miqdorda simobkoʻzachalar topilgan. Jumladan, topilmalar 2011-yilda, qalʼaning 9-10-kvadrati, pastki qatlamdan, 11-12-kvadrat, minora, oʻrta qatlamdan, 13-14-kvadrat 2-korizdan, 15-kvadratning 1 — korizidan bir qancha topilmalar topilgan.

Islom davriga oid kulolchilik markazlari shimoli-gʻarbda raboddan (shahar atrofida) tashqarida va shahristonda (quyi shahar) joylashgan [2; P.3]. P.Lerish va Sh. Pidayevlarning taʼkidlashlaricha, boshqa bir ustaxona (10-raqamli ustaxona) rabodning janubi-sharqiy qismida joylashgan boʻlib, u sferokonik idishlar ishlab chiqargan [3; P. 110].

Oʻzbekiston-Ispaniya xalqaro arxeologik ekspeditsiyasi tomonidan 11-ustaxonaning gʻarbiy qismida ochilgan yangi stratigrafiya IX-XII asrlarga oid koʻplab idishlar kolleksiyasini yaratdi. Hududda topilgan koʻp miqdordagi sharsimon konussimon idishlarni ham eslatib oʻtish joiz va ular bilan bogʻliq sopol toʻplamlarga koʻra, taxminan X – XII asrlarga tegishli boʻlishi mumkin. Bu topilma pishirilmagan buyumlar va sifatsizlarining mavjudligi bilan birga, Termiz bu oʻziga xos idishlar, ishlab chiqarishning mashhur joylaridan biri boʻlganligining yana bir dalilidir. Tandir ichida yigʻilgan sopol buyumlar orasida sifatsizlari yoʻq. [1; P. 13]. Shu bilan bir qatorda 5-oʻchoqdan ham 2 ta — simobkoʻzachalar topilgan (TS.20, TS.21). A. Fusaro va bir guruh olimlar tomonidan, topilgan simobkoʻzachalarning C14 -radiokarbon usuli orqali yoshini aniqlashga ham muvaffaq boʻlindi. [1].

Eski Termiz Oʻrta Osiyoning simobkoʻzachalar ishlab chiqarish markazlaridan biri boʻlganligiga hech shubha yoʻq. Bu yerda ishlab chiqarilgan sharsimon idishlarning assortimenti xilma-xil ekanligini yuqoridagi olimlar tadqiqotlarida koʻrib guvoh boʻlamiz. Ularni tiplarga boʻlgan holda oʻrganish muhim vazifa hisoblanadi.

Simobkoʻzachalarni tipologik tahlil qilish, ularning mohiyatini chuqurroq oʻrganishga, shuningdek, Oʻrta Osiyoning oʻrta aslar davri aholisining estetik didi, yashash turmush tarzi, savdo va madaniy aloqalari haqida maʼlumotlar olishga yordam beradi.

Dunyoning turli mintaqalarida bir qator olimlar simobkoʻzachalarni oʻrgangan va ishlab chiqarish turiga qarab tiplarga ajratishgan. Jumladan: Savage- Smith bu idishlarni oʻnta turga ajratgan boʻlsa [5; P. 324-333], Stanica va Szmoniewski uchta turdagi va koʻp sonli kichik turlar bilan toʻrt guruhga [6; P. 327–344], A.Nuretdinova esa, Volga Bulgʻoriyasi simobkoʻzachalarini oʻrganib ularni avval, ikkita katta turga, soʻng 10 dan ortiq kichik tiplarga boʻlib tadqiq qilgan [17].

Muhokama va natijalar. Oʻrta Osiyo simobkoʻzachalari, mazkur hududning turli kontekslaridan topilgan va koʻp sonli boʻlishiga qaramay, tipologiya ishlarining salmogʻi, u

qadar keng emas. Koʻplab tadqiqotchilar olib borilgan izlanishlar natijasida topilgan simobkoʻzachalarni alohida turlarga boʻlib tadqiq etmasdan, kulolchilik mahsulotlarining barchasini umumiy oʻrganishgan va sopol buyumlarning bir turi sifatida kiritishgan. Jumladan: B.Abdulgaziyeva - Fargʻona, [8; C. 36-42], K.Baypakov – Qozogʻiston [10; C. 12-28], Yu.Buryakov — Toshkent [11; C. 70–87], N.Byashimova – Turkmaniston [12; C. 89] va yana koʻplab misollar keltirishimiz mumkin. Oʻrta Osiyo simobkoʻzachalarini eng yaxshi oʻrganib, tipologiya ishlarini amalga oshirgan olim bu – Z.Galiyevadir. Muallif oʻz tadqiqotida — Sugʻd, Xorazm, Toshkent, Fargʻona Qozogʻiston hududidagi yodgorliklardan topilgan simobkoʻzachalarga toʻliqroq toʻxtalib, ularni xronologiya va tipologiyasiga e'tiborini qaratgan. Asarda simobkoʻzachalar topilgan oʻndan ortiq tarixiy-madaniy hududlar sanab oʻtilgan. Afsuski, kulollar mahallasi, simobkoʻzachalar ishlab chiqarish ustaxonalarining mavjudligi va topilmalarning salmogʻi naqadar yuqori boʻlgan boʻlsada, Eski Termiz yodgorligi va uning simobkoʻzachalariga deyarli, toʻxtalib oʻtilmagan. Bunga sabab, yozma adabiyotlarning kam ekanligidir, ehtimol.

Eski Termizda ishlab chiqarilgan simobkoʻzachalar — xomashyosi, morfologik tuzilishi va rangi bilan Oʻrta Osiyoning boshqa topilmalaridan farqli jihatlarga ega. Eski Termiz simobkoʻzachalarini quyidagicha turlarga boʻlish mumkin.

1-jadval. Eski Termiz simobkoʻzachalari tipologiyasi.

T/r	Turlari	Tiplari
1.	**Morfologik tuzilishi**	Sferokonik, baliq dumi (koʻz yoshi), yumaloq, silindrsimon, konussimon, ellipsoidal va boshqalar
2.	**Sigʻim (hajm)i**	Kichik, oʻrta, yirik
3.	**Bezak (ornament)lari**	Geometrik, islimiy, girih, yozuvsimon va boshqalar
4.	**Rangi**	Qoramtir, kulrang, sargʻish-yashil, qizgʻish
5.	**Vazni**	Kichik, oʻrta va katta

Xulosa. Eski Termiz oʻrta asrlarda hunarmandchilik, jumladan kulolchilik taraqqiy etgan Oʻrta Osiyoning yirik markazlaridan biri boʻlgan. [19; C. 149-162]. Soʻzimiz isboti sifatida aytish mumkinki, u yerda, kulollar mahallasining mavjudligi va mohir ustalar faoliyat koʻrsatganligi manbalarda qayd etib oʻtilgan.

Eski Termiz kulollari tomonidan ishlab chiqarilgan mahsulotlar orasida simobkoʻzachalar salmogʻi talaygina. Ular morfologik tuzilishi, sigʻimi, rangi kabi, yana bir qator xususiyatlari bilan farqlanadi. Shunday ekan, kelajakda Eski Termiz simobkoʻzachalari tipologiyasi, xronologiyasi keng miqyosda oʻrganish ishlarini talab qilinadi.

Adabiyotlar/Литературы/References:

1. Fusaro A., Ferreras V.M., Gurt Esparraguera J.M., Angourakis A., Pidaev Sh.R., Baratova L. Islamic Pottery from Ancient Termez (Uzbekistan): New Archaeological and Archaeometric Data // ArcheoSciences. 43(2), 2019. - P. 249-264.
2. Fusaro A., Gurt Esparraguera J.M., Gil E.A., Agudo P.U., Pajas J.A., Pidaev Sh.R. Islamic ancient Termez: An active and long-established ceramic manufacturing centre along the silk road. // Archaeological Research in Asia. 31. 2022. - P. 1-25.
3. Leriche P, Pidaev C. Termez sur Oxus. In: Cit´e-capitale d'Asie Centrale. IFEAC and Maisonneuve et Larose [Publication AURORHE n3], Paris. 2008.

4. Molera J., Ferreras V.M., Fusaro A., Gurt Esparraguera J.M., Gaudenzi M., Pidaev Sh.R, Pradell T. Islamic glazed wares from ancient Termez (southern Uzbekistan). Raw materials and techniques. // J. Archaeol. Sci. Rep. 2020. – P.1–11.
5. Savage-Smith E. Sphero-conical vessels: A typology of forms and functions // Science, Tools and Magic, Part Two: Mundane Worlds, Volume XII Part 2, edited by E. Savage-Smith, 1997. - P. 324–333.
6. Stanica A.D, Szmoniewski B.S. The sphero-conical vessels from the Lower Danubein the light of new discoveries from Isaccea, Tulcea county, Romania // Sprawozdania Archeologiczne. 2016. Vol. 68. – Б. 327–344.
7. Temirova M. Sferokonus idishlar yoki “Simob koʻzacha”ning nomlanishi xususida // Oʻzbekiston milliy universiteti xabarlari, 2023, [1/12/1]. - B.35-37.
8. Абдулгазиева Б. К изучению структуры древних городов Ферганы. // ИМКУ. Вып.34. Самарқанд, 2004. – С. 36-42.
9. Артиков У, Бекмирзаев И. Ғовасой қуйи оқими ҳудудидан (Шомозор кўҳна қабристони) топилган симоб кўзачалар хусусида. // Жамият ва инновациялар. Махсус сон – 07 (2023). — 344-355 Б.
10. Байпаков К, Дощанова Т. Казахстан / Художественная культура Центральной Азии и Азербайджана IX–XV веков. Том II Стекло. МИЦАИ, 2011. – С. 12-28.
11. Буряков Ю.Ф. Раскопки городища Чангтепе в Ташкентском оазисе // ИМКУ. Вып. 4. 1978. – С. 103–113. Буряков Ю.Ф. Археологические материалы городища Кавардан // ИМКУ. 1977. Вып .13 . – С. 70–87.
12. Бяшимова Н. Туркменистан. / Художественная культура Центральной Азии и Азербайджана IX–XV веков. Том II Стекло. МИЦАИ, 2011. – С.89.
13. Галиева З.С. Типология керамических сфероконусов Средней Азии // РА. 2014. № 1. - С. 75-87.
14. Галиева С. Сфероконические сосуды Средней Азии: к вопросу о типологии и хронологии. Москва, 2000,
15. Жуков В.Д. Археологическое обследование в 1937. Дворца Термезских правителей. / Термиз археологическая экспедиция, серия I. История, Археология, II Том. Ташкент: Академии наук УзССР. 1945. – С. 133-163.
16. Массон М.Е. Старый Термез в свете работ ТАКЭ 1936 г. / Термезская археологическая комплексная экспедиция 1936 г. Серия I, История, Археология. Вып 2. Ташкент, Издательство УзФАН. 1941. – С.86-102.
17. Нуретдинова А.Р. Сфероконические сосуды среднего поволжья X –начала XV вв. Диссертация на соискание учёной степени кандидата исторических наук. Казань, 2022.
18. Пидаев Ш.Р. Қадимий Термиз. Тошкент, 2001. – Б. 1-32.
19. Пидаев. Ш. Кухонная посуда Термеза XII - начала XIII вв // ИМКУ. Вып 28. Самарканд: Суғдиён, 1997. - С 149-162.
20. Шишкин В.А. К исторической топографии Старого Термеза. Термезская археологическая комплексная экспедиция 1936 г. Серия I, История, Археология. вып 2. Ташкент: Издательство УзФАН, 1941. – С.123-154.

SCIENCEPROBLEMS.UZ

IJTIMOIY-GUMANITAR FANLARNING DOLZARB MUAMMOLARI

№ 12 (4) – 2024

АКТУАЛЬНЫЕ ПРОБЛЕМЫ СОЦИАЛЬНО-ГУМАНИТАРНЫХ НАУК

ACTUAL PROBLEMS OF HUMANITIES AND SOCIAL SCIENCES

Ijtimoiy-gumanitar fanlarning dolzarb muammolari" elektron jurnali
2020-yil 6-avgust kuni 1368-sonli
guvohnoma bilan davlat ro'yxatiga olingan.

Muassis: "SCIENCEPROBLEMS TEAM"
mas'uliyati cheklangan jamiyati

Tahririyat manzili:

100070. Toshkent shahri, Yakkasaroy tumani, Kichik Beshyog'och ko'chasi, 70/10-uy. Elektron manzil:
scienceproblems.uz@gmail.com

Bog'lanish uchun telefonlar:

(99) 602-09-84 (telegram).